

BALÁZS GÉZA

**A MAGYAR NYELVŐR TÖRTÉNETE (2.)
SIMONYI ZSIGMOND NYELVŐRE (1895–1919)**

Kivonat

A Magyar Nyelvőr című folyóirat második korszaka (1895–1919) Simonyi Zsigmond szerkesztésében a Nyelvőr első fénykora volt, a magyar nyelvudomány legfontosabb szellemi központja. Egyensúlyban volt benne a korszerű tudományos irányvonal és az ismeretterjesztő attitűd; nagy szerepe volt a modern (fonográffal történő) nyelvgyűjtés megalapozásában; a nyelvújítás intézményesülési szándékainak népszerűsítésében; úttörő részt vállalt a mai magyar helyesírás megalapozásában. A Magyar Nyelv című folyóirat megindulásával (1905) azonban tudományos és részben ideológiai verseny alakult ki a nyelvésztaársadalomban.

Kulcsszavak: Simonyi Zsigmond, Országos Nyelvújító Hivatal, Nyelvészeti Füzetek, akadémiai és iskolai helyesírás, Tanácsköztársaság

Bevezetés

A 19. század végi akadémiai nyelvújító mozgalmat a Magyar Nyelvörhöz kötjük: ennek első korszakát Szarvas Gábor, a második korszakát Simonyi Zsigmond szerkesztői tevékenysége határozza meg. Szarvas 24 évfolyamot szerkesztett, érdekes párhuzam, hogy Simonyi ugyancsak annyit, és bár nagyon szeretne volna, nem érte meg a Nyelvőr fél évszázados születésnapját.

Simonyi korszakát Tompa József (1976: 209–14) a Nyelvőr „első fénykorának” nevezi, mivel a Nyelvőr alapjai szilárd tudományos alapokon álltak, tevékenysége, programja közérdekű volt, és különösen a nyelvújítás révén jelentős társadalmi beágyazottsággal bírt. Tompa (1976: 209–10) az eredményeket így foglalja össze: 1. Az anyanyelv ápolása közügygé lett (akárcsak a 18–19. század fordulóján). 2. A nyelvhasználat (újítás, fordítás, hivatali szövegek) lényegesen kevesebb bántó idegenszerűséget tartalmaztak, mint 1872 táján. 3. A közvélemény elfogadta, hogy kerülni kell a nyelvújítás túlkapasait (erőszakos szóalkotás). 4. A népi nyelvhasználat megbecsültsége növekedett. 5. Jól képzett nyelvújító gárda és tekintélyes olvasótábor erősítette a folyóiratot. Szarvas szerkesztői étoszát tükrözte, hogy az ellene intézett támadásokat is közölte, s ez az „önkritikus” hozzáállás még izgalmasabbá, érdekfeszítőbbé tette a lapot.

A Magyar Nyelvőr második korszaka, a Simonyi-korszak két részre oszlik. Az első felében Simonyi megkérdőjelezhetetlen vezető személyiség, a második részében fölérősödik az ellene fellépő nemzedék, illetve az akadémiai kritika hangja. 1895–1905 között a Nyelvőr (a Nyelvudományi Közlemények mellett) egyeduralgó lap, 1905-től azonban megjelenik a versenyhelyzetet jelentő Magyar Nyelv. „A szellemi középont mintegy a Tanácsköztársaságig mégis a Nyelvőr maradt” – véli Tompa (1976: 212):

„Ezt sok minden biztosította: a régibb sikerek nimbusza, a cikkek tudományos tekintélye, az iskolai helyesírás jó társadalmi visszhangja, az egyes törvényjavaslato-
kon végzett szövegcsiszolás sikere [...], a szerkesztő és a belső munkatársak haladó
politikai szerepvállalása, a legjobb nevelők, újságírók és írók növekvő elismerése.
(A nyugatosok mindig különösen nagy rokonszenvvel írtak Simonyiról.)”

Simonyi Zsigmond működése idején a Nyelvőr a magyar nyelvtudomány legfonto-
sabb folyóirata volt. Ám a korszerű helyesírási és nyelvművelési törekvései ellen-
állást keltettek akadémiai körökben, ezért 1905-től, a Magyar Nyelv című folyóirat
alapításától hosszabb időre szétvált az akadémiai (Magyar Nyelv, később: Magyaro-
san) és a korszerűbb közoktatási és nyitottabb tudományos (Magyar Nyelvőr, Nyel-
vészeti Füzetek) irányvonal, sőt a viszony sokszor ellenségessé fajult.

A korszak áttekintése azt mutatja, hogy a 19. század végi nyelvész értelmisé-
gi nemzedékek az esetleges tudományos nézetkülönbségek ellenére folyamatosan,
egymást segítve dolgoztak, de a 20. század elejétől részben az ideológiai-politikai és
talán egzisztenciális különbségek miatt polarizálódtak, székértáborokba szerveződ-
tek. Később ugyanez a tudományosság mezébe bújtatva fog jelentkezni.

Simonyi Zsigmond

Szarvas Gábor már betegsége jelentkezésekor a Nyelvőr szerkesztésével tanítvá-
nyát, Simonyi Zsigmondot bízta meg. Balassa József (1941: 51) idézi az ezt bizo-
nyító levelet (1879-ből):

„Kedves Barátom! Eddig is te voltál, légy most is te főtámaszom. Bízom benned.
Intézd ügyemet, amint jónak látod s intézkedjék a Nyelvőrrel, míg visszatérek. Kérd
meg nevemben is a nemes publikumot, hogy nyujtszon mindenkinek annyit, amennyit
nyujthat s járuljon ideje és tehetségéhez képest kiállításához. Hálás leszek mindenki,
de leghálásabb az iránt, akié a legnagyobb érdem, te irántad. Tisztelem egyenként,
fejenként, nevenként az egész Cruscát.

Isten áldjon meg.

Bp. 1879. 6/9.

Igaz barátod, Szarvas Gábor.”

Simonyi annyira tisztelte tanárát, mesterét, hogy a Nyelvőr hirdetéseiben (Szarvas
halála után) így szerepeltette: „A Magyar Nyelvőr Szarvas Gábor folyóirata, szer-
keszti Simonyi Zsigmond”.

Simonyi Zsigmond 19 éves korától, 1872-től, az első évfolyamtól „dolgozótár-
sa” volt Szarvasnak és a Nyelvőrnek. Szarvas Gábor halála után, 1895. november
25-én a lap tulajdonos Magyar Tudományos Akadémia „összesülése” (egységes ülés-
se) a Nyelvőr szerkesztésével és kiadásával az akkor már 42 éves Simonyi Zsigmond
rendes tagot bízta meg, s számára erre a célra évi 1000 forint segélyt (támogatást)
szavazott meg.

Simonyi Zsigmond Veszprémben született 1853. január 1-jén. Gimnáziumi tanul-
mányait előbb a helyi piaristáknál, majd az esztergomi bencéseknel, végül az egész

további életére meghatározó jelentőségű pesti Királyi Katolikus Gimnáziumban végezte. Itt került kapcsolatba Szarvas Gáborral. Szarvas azonnal felismerte 16 éves tanítványának tehetségét, szorgalmát, és ettől kezdve egyengette további útját. Az ifjú Simonyi az egyetemen Budenz József tanítványa lett. Egy évet töltött Lipcsében, majd Berlinben és Párizsban ismerkedett a kor nyelvészetével. Budapestre visszatérve 1876-ban doktorált, 1877-ben egyetemi magántanár, 1878-tól helyettes tanár, 1885-től a magyar nyelv tudomány tanára lett. Toldy Ferenc halála után a magyar irodalom és nyelvi tanszéket kettéválasztották, 1880-tól Simonyi adta elő a nyelvészeti tárgyakat. Mivel Magyarországon ekkor csak egyetlen egyetemi nyelvészeti tanszék működött, a következő évtizedekben Simonyi a nyelv tudomány megkerülhetetlen alakjává vált.

Erre az időszakra így emlékezik Balassa József (1941: 52), a hiteles tanú (aki Simonyinak előbb tanítványa, később munkatársa, majd utóda lett a Nyelvőr szerkesztésében):

„Midőn 1881-ben a budapesti egyetemre kerültem, s magyar nyelv tudomány legvirágzóbb, eredményekben leggazdagabb korát élte. [...] Mi, akik ebben az időben [...] az országnak más-más vidéki városából jöttünk a budapesti egyetemre, hogy tanári pályára készüljünk, olyan légkörbe kerültünk, amely a legkedvezőbb volt a tudományos munkára vágyó ifjak irányítására. Különösen kedvező volt a magyar nyelv tudománnyal foglalkozók részére. Budenz József külsőleg száraznak látszó, de belsőleg meleg egyénisége elriasztotta ugyan azokat, akik csak szórakoztató, érdekes előadást vártak. [...] Mellette az aránylag fiatal Simonyi adta elő a magyar nyelvészetet. Őt hallgatóitól alig tíz évnyi vagy még kisebb korkülönbség választotta el. Akiben érdeklődést és tehetséget látott, magához kapcsolta, irányt mutatott, munkáiban segítette s a tanár és tanítvány között csakhamar barátság fejlődött. Hányan köszönik neki, hogy megkönnyítette anyagi segítséggel is egyetemi éveiket és hogy el tudtak indulni tudományos pályájukon. Engem is először a tanítvány ragaszkodása, azután a barátság és több ízben a közösen végzett munka szorosabb kapcsa fűzött hozzá. Ezt még melegebbé és bensőbbé tette a családok közeli, meleg kapcsolata.”

Az egyik tanítvány így emlékezik Simonyi előadásaira:

„Halkan szól: mindenkinek feszülten kell figyelnie, hogy megértse. És ő a figyelmet nem igyekszik mesterséges fogásokkal, a katedrai ékes beszéd szépségeivel, a pedagógiai retorika művirágaival lekötöni. Nagyon egyszerű, mindig tárgyias, nem kalandozik el témájától, szigorúan ragaszkodik anyaga módszeres feldolgozásához. Nyilván lelkiismeretesen készült az előadásra. Cédulái – az egyetlen segítőeszköz, amellyel él – csalhatatlan rendben sorakoznak. Ez a sorrend éppoly megbízható, mint maguk a nyelvtörténeti, nyelvjárási vagy néprajzi példák és adatok.”

Majd így folytatja:

„Hallgatói vele gondolkodnak és vele gyűjtenek. Szóalakokra, hangokra vonatkozólag nyilatkozatra inspirálta hallgatóit, s nem egy fontos nyelvtörténeti vagy nyelvjárási adat egyetemi előadásai alatt merült fel egy-egy hallgatója jelentkezése alkalmából. Valóban, lényéből hiányzott az ú. n. vezérlő egyéniségek nem mindig tudós alaposágú pátosza. Pályája bizonyítja, hogy nyers erőt a tudásban jól pótol szívszerű szeretet, nagy hangot igazmondó csendes szó, a szellemesség cinizmusát az abszolút tudás megbocsátó mosolya. E csendesbeszédű tudós lelkében nagyobb volt az erő,

keményebb a meggyőződés, nem egy mutatósabb, rikitőbb külsőségekkel szereplő társánál. A szelíd, jó ember egyébként becsületesen szigorú vizsgacenzor volt, s róla mondta egyszer egy társunk, hogy nálánál bájosabban soha senki nem buktatta el a jelöltet” (Rubinyi 1949: 7).

Az egyetemen Simonyi nyelvtani társaságot (ma: szeminárium) hozott létre, kiadványokat (füzeteket) jelentettek meg. Amikor Kármán Mór pedagógiai irányításával elkezdődött a gimnáziumi tanterv megújítása, Simonyi Zsigmond a Magyar Tanügy című folyóiratban az Adalékok a magyar nyelvtanítás újjá-alkításához című cikksorozatával kapcsolódott hozzá. Ennek nyomán megtörtént a magyar nyelvtanítás reformja.

Amikor Simonyi 1895-ben átveszi a Nyelvőr szerkesztését, már tetemes, a nyelvtudomány szinte egész területére kiterjedő munkásság áll mögötte. Fontosabb munkái: *Antibarbarus* (1879), *A jelentéstan alapvonalai* (1881), *A magyar kötőszók* (I–III., 1881–1883), *A magyar határozószók* (I–II., 1888–1892), *A magyar nyelv* (1889., később németül is: *Die ungarische Sprache*, Strassburg, 1907), *Magyar nyelvtörténeti szótár* (I–III., Szarvas Gáborral, 1890–1893), *Tüzetes magyar nyelvtan történeti alapon* (Balassa Józseffel, 1895). A *Nyelvőr* szerkesztőjeként megjelent fontosabb munkái: *A magyar szórend* (1903), *Iskolai helyesírás* (1903), *Helyes magyarság. A magyaros stílus kézikönyve* (1903), *Középiskolai műszótár* (1906), *A jelzők mondattana* (1914). Simonyi ismertségét, sikerét mutatja, hogy az 1879-ben megjelent *Antibarbarus*, a *nyelvhelyesség és nyelvtisztaság* című munkáját annyira becsülte Szilágyi Dezső igazságügyminiszter, hogy törvényjavaslatai, rendeletei szövegét nyelvhelyességi szempontból Simonyival nézette át (Balassa 1941: 53; Tompa 1975).

Simonyi Zsigmond munkásságát legrészletesebben Rubinyi Mózes (1949), Nagy J. Béla (1968) és Tompa József (1970, 1975, 1976) dolgozta föl. Rubinyi (idézi Tompa 1970: 154) „a magyar pozitivistá történeti nyelvtudomány modern klaszszikusának” nevezi, bár egy kicsit el is vesz belőle, amikor azt is írja: „értékes és becsületes lelke valójában inkább volt gyűjtő-közlő, mint filozófiai lélek”; Tompa (1970: 147, 155, 148) így összegez: „a hazai újgrammatikus iskola vezéralakja”; „a magyar nyelvtanítás korszerű fejlesztésében maga is páratlan érdemeket szerzett; szorgalma és termelékenysége olyan harmonikusan egészítette ki modern elméleti felkészültségét, tanári és szervezői képességét, mint kevés társadalomtudományi kutatónk esetében”, úttörő munkássága éppen „a Magyar Nyelvőr népszerűsítése által az értelmiségre is számbavehetően” hatott.

Simonyi nyelvészi, nyelvművelői, helyesírási küzdelmeit, a sokszor tudományos köntösbe bújtatott emberi rosszindulat, kirekesztés okozta tragikus halálát a *Nyelvőr*hez kapcsolódva mutatom be. Bár Simonyi veszprémi szülőházát 1929. november 3-án domborművű arcképpel díszített emléktáblával (Gárdos Aladár szobrászművész alkotása) jelölték meg, Fábián Pál javaslatára pedig az országos általános iskolai helyesírási verseny is fölvette Simonyi Zsigmond nevét, érzésem szerint Simonyit a tudománytörténet még nem rehabilitálta.

A Magyar Nyelvőr „első fénykora” (1895–1919)

Szarvas Gábor halála után mindenki magától értetődőnek tartotta, hogy a Nyelvőrt Szarvas legbensőbb munkatársa, Simonyi Zsigmond viszi tovább. Bánóczi József így emlékezik:

„Én, megvallom, eleinte úgy hittem, hogy a Nyelvőr ő alatta (ti. Simonyi alatt) hanyatlott, de aztán beláttam tévedésemet. Az igazság az, hogy a Nyelvőr más lett. Szarvas a csatát kivítva s mielőtt szemét lehunyta, nem volt már ellenség, aki ellen ki kellett volna támadni. Az is lehet, hogy Simonyi, aki szemtanúja volt, hogy a Nyelvőr, mint a pálma, a támadások súlya alatt nőtt ily nagyra, azon való féltében, hogy szerkesztését unalmasnak fogják találni, azt gondolta, hogy a folyóirat ezentúl sem lehet el hadakozás és polemizálás nélkül. Simonyi azonban – bár látványos makacsságot takart – nem volt harcos természet s a polémia sem felelt meg temperamentumának. De igazságosan meg kell vallani, hogy a Nyelvőr tudományos jellegét erősítette, a feltörekvő fiatal erőket felismerte és a munkába bevonta, s nyelvünk szerkezetének kérdései iránt az érdeklődést a nagy közönség körében megtartotta és fejlesztette. Huszonnégy évig szerkesztette a Nyelvőrt Szarvas Gábor és huszonnégy évig Simonyi Zsigmond. E hosszú időnek két szaka nem méltatlan egymáshoz, s aki majd ezt a nagymúltú folyóiratunkat folytatja, önkénytelenül ápolni fogja a nemzet kegyeletét mind a kettő iránt” (Bánóczi 1919: 192–3).

1896-ban az új szerkesztő, Simonyi Zsigmond Beköszöntőjével indul a Magyar Nyelvőr 25. évfolyama: „A harcok után immár rég elkövetkezett a békés, gyümölcsöző munka kora...” (1896: 1). Például nem a nyelvújítás szigorú bírálása a fő feladat, hanem a napi sajtó, az irodalom nyelvének állandó figyelemmel kísérése. Az új szerkesztő programját „természetesen” rögtön megtámadták. „A Nyelvőr új iránya ellen kétféle kifogást lehet tenni. 1) Minek száll annyival alább a színvonala? minek azok a tárcaszerű cikkek benne? s minek az a sok apró-cseprő dolog? 2) A kritikája mért vesztett annyit szigorúságából? miért hangoztat több dicséretet, mint gáncsolást?” Simonyi így válaszolt: „A színvonal leszállítása csak látszólagos, amennyiben most valamivel kisebb tért engedünk az olyan cikkeknek, melyeket csak a nyelvész szakember olvas.” Majd így folytatja: „A Nyelvőrnek első sorban népszerűnek kell lennie, közkinccsnek kell lennie s a nyelvhelyesség és nyelvművelés kérdéseivel foglalkoznia”. A másik ellenvetés az volt, hogy a Nyelvőr nem lesz elég kritikus (harcos). Erre pedig ezt válaszolta Simonyi: „Ami a sok dicséretet illeti, ne tessék búsulni: megjönnek már a gáncsoló cikkek is, csak éppen kezdeni nem akarunk ezekkel. Nézetünk szerint különben sem egészen helyes az a módszer, mely a gáncsolásban jóformán kimerítettnek látja a kritika teendőjét” (1896: 135–6).

Az 1896. év V. füzet (május 15.) borítólapján (hirdetményben) tömören így hirdeti a szerkesztő a Magyar Nyelvőr programját:

„A Magyar Nyelvőr havonként három íven jelenik meg. Előfizetés egész évre 5 ft. – Tanítóknak, tanulóknak, önképző-köröknek és szerkesztőségeknek 3 ft. – Tanítók, ha három nyomt. lapnyi közölhető népszerű gyűjtést küldenek (tájszókát, szólásokat stb.), vagy ingyen kapják a Nyelvőrt egy évig, vagy megfelelő tiszteletdíjban részesülnek.

A Magyar Nyelvőr föladatait és törekvéseit öt pontban foglalhatjuk össze:

1. Őrzi a magyar nyelv eredetiségeit és szépségeit az idegenszerűségek pusztító hatása ellen, s e végre bírálja a sajtót, a szépirodalmat s a tudományos munkákat.
2. Összegyűjti és fejtegeti az írók s a népnyelv stílusbeli szépségeit.
3. Megfelel az olvasóknak a nyelvet illető minden kérdésére.
4. Népszerűsíti a nyelvészet fontosabb eredményeit.
5. Önálló kutatások tárgyává teszi a magyar nyelv szerkezetét s történetét s összegyűjti a nyelv kincseit az irodalomból s a nyelvjárásokból.”

Simonyi Zsigmond Nyelvőrében jelentkezett először a magyar nyelvtudomány minden jelentős szakembere. A 25. kötet (1896) 178 szerzőt számlál. Ezt az évfolyamot már teljes egészében Simonyi szerkesztette. Néhány név: Ágai Adolf, Arany János, Baksay Sándor, Balassa József, Beöthy Zsolt, Dézsi Lajos, Erdősi József, Gózon Imre, Gósy Géza, Halász Gyula, Herrmann Antal, Jakab Ödön, Jaksics Lajos, Jendrassik Ernő, Kardos Albert, Kicska Emil, Király Károly, Kolombán Samu, Kozári Gyula, Krausz Sámuel, Kriza János, Kunos Ignác, Laukó Albert, Legányi Gyula, Margalits Ede, Melich János, Mikó Pál, Molnár Bertalan, Móra István, Munkácsi Bernát, Rechnitz Ignác, Pápay József, Prikkel Marián, Pruzsinszky János, Radó Antal, Révész Samu, Rozvány György, Schön Bernát, Schuchardt Hugó, Sebestyén Ede, Sebestyén Károly, Seemann Gábor, Simonyi Zsigmond, Szemkö Aladár, Szilasi Móric, Szinnyi József, Sztrókay Lajos, Tolnai Vilmos, Tóth Béla, Varjas Gábor, Vozári Erzsó, Vozári Gyula, Wallentinyi Samu, Zilahy József, Zlinszky Aladár, Zolnai Gyula. A 26. kötetben (1897-ben): Császár Elemér, Horger Antal, Csefkó Gyula, Molecz Béla, a 27. kötetben: Gombocz Zoltán, László Géza, Nagy Lajos, Vizsota Gyula; majd a rákövetkező években: Csűrös Ferenc, Kallós Zsigmond, Jenő Sándor, Kéki Lajos, Simai Ödön, Rubinyi Mózes, Kertész Manó, Szabó Dezső, Baros Gyula, Gálos Rezső, Viski Károly, Bajza József, Fokos Dávid, Csúri (!) Bálint, Laczkó Géza, Mészöly Gedeon, Dénes Szilárd, Györffy István, R. Vozáry Gyula, Szendrei Zsigmond, Losonczy Zoltán, Schmidt József. A külföldi tudósok közül tanulmánya jelent meg (érdekes módon magyarított nevekkal): Setälä Emilnek, Wichmann Györgynek, Paasonen Henriknek, Spitzer Leónak és Hans Stumménak.

Simonyi Zsigmond csaknem negyedszázadában a Nyelvőr természetesen változott. Többet foglalkozott a szépirodalom nyelvével, a fordításokkal, a szakmunkák nyelvével. De továbbra is kiterjedt a lap érdeklődése a magyar nyelvtudomány szinte minden területére: hangtani, alaktani (szóképzés és ragozás), mondattani (szórendi) kérdésekre, nyelvtörténeti (főleg nyelvemlékekkel foglalkozó) tanulmányokra, és továbbra is kiemelt helyen foglalkozott a népnyelvvel. Az 1897. évi első írás: Pályázat népnyelvi hagyományok gyűjtésére. Előtte egy kis személyes vallomás a szerkesztőtől:

„Enyészet és tenyészet váltakoznak a természet életében, mulandóság és fejlődés az emberi dolgok történetében. A Nyelvőr negyedszázados pályájára is vegyes érzelmekkel tekintek vissza. Ott voltam bölcsesjénél s az első év szerencsés befejezését ünneplő lakomán mint kezdő napszámos. Ott voltam a tizedik évfordulón mint buzgó segédje a szerkesztőnek. S itt vagyok most, midőn kidőlt az alapító s helyére engem szólított a kötelesség, hogy gyöngye erőmmel elfoglaljam megürült helyét s tovább

éreljem az ő áldásos működése gyümölcseit. Egy emberöltő viszontagságai vonulnak el szemem előtt: hátráltató és biztató mozzanatok, csalódások és sikerek, ellenfelek és jó barátok” (1897: 1).

És ezután következik a nyelvjárási gyűjtőpályázat meghirdetése:

„Ezúttal egy s z á z-k o r o n á s és két ö t v e n-k o r o n á s díjat tűzünk ki valamely helyi nyelvjárás leírására, amely eddig tüzetesen nincs még leírva. A dolgozatot akár sajátkezűleg s névaláírással, akár idegen kéztől másolva s zárt jeligés levélkével küldhetni be. Terjedelme ne legyen több egy nyomtatott ívnél. Határidő f. évi szeptember 1. A bírálók tisztét Balassa József, Szinnyei József és Vikár Béla társaink szíveskedtek elvállalni. Minden nyertes munka a M. Nyelvőr tulajdona marad. A pályázó írja le pontosan és világosan az illető helység vagy vidék hangjait s a köznyelvtől való rendes hangtani eltéréseit. Mutassa be a szóképzést és ragozást minél teljesebben. Állítsa össze a föltűnőbb mondattani sajátságokat. Gyűjtse össze egyes jelentéstani s műveltségi csoportok szerint a fontosabb tájszókát (pl. ruhanevék, mesterműszók, helynevek, együgyűség s büszkeség szavai stb.). Végül csatoljon dolgozatához egy kis összefüggő szöveget, pl. mesét vagy párbeszédet, a kiejtést pontosan föltüntető írásmóddal” (1897: 2).

Bővült a Nyelvőr terjedelme: a megszokott harminc ív helyett olykor negyveníves anyagot publikáltak, s az összegyűlt anyag közlésére Simonyi 1903-ban megindította a Nyelvészeti Füzetek sorozatot is. A Füzetek olykor egy-egy fontosabb írás különnyomatát tartalmazták, de többnyire önálló dolgozatoknak, különösen a pályázatra érkezett nyelvjárási tanulmányoknak (kismonográfiákban) biztosítottak helyet. A Nyelvőr vetette föl először Magyarországon a nyelvjárási térképek, nyelvatlások készítését, valamint az akkor elterjedő technika, a fonográf bevonását a magyar nyelvi, különösen a nyelvjárási szövegek rögzítésére. A hangrögzítéssel kapcsolatos terminológia még ingadozik ebben a korban (az 1913-as Nyelvőrben: fonográf, fonográfhenger, fonográflemez, fonográfba mondotta, fonográfálás, grammofon, eufon), és megjelenik a fonétika mint tudományág. Bíró Ányos (1913) A bécsi phonogramm archív és magyarnyelvű fölvételei című írásában megtalálható első magyar nyelví fölvételek listája, például:

„Ami most már a magyarnyelví fölvételeket illeti, készült 4 köznyelvi, 5 nyelvjárási és 6 énekfölvétel. Az irodalmi-, ill. köznyelv fölvételeinél nemcsak a nyelvészeti, hanem az irodalomtörténeti és általános műveltségtörténeti szempont is érvényesült. Az első magyar köznyelvi fölvétel szövegéül Ábrányi Emil A magyar nyelv című költeménye szolgált. Ez a költemény mintegy bevezetésképen magát a magyar nyelvet gyönyörűen jellemzi. A fonográfba mondotta Vadász K. J. szombathelyi születésű és nevelkedésű VIII. oszt. gimn. tanuló. A fölvételnek archívumbeli száma 1972” (1913: 221).

A Nyelvőr továbbra is foglalkozik az idegenszerűségekkel, sőt támogatni kívánta ennek intézményesítését, azaz Rubinyi Mózes (1905) elképzelését egy „országos nyelv művelő hivatal” felállítására kapcsán:

„Igazi nyelv művelés csak ott fejlődhet helyes irányban, ahol igazi nyelvtudomány van. Kellő nyelvtudományi alapok nélkül a nyelv művelő ábrándok a szappanbuborékhöz hasonlatosak: szertelen ragyogással tűnnek fel, hirtelen nagyra nőnek és

hirtelen pukkannak szét a semmisségbe. íme a modern nyelvtudomány főszekehelyén: a németeknél támadnak a leggyümölcsözőbb nyelvművelési gondolatok.”

Francia és német példák nyomán kimondja: „Hát nem elég az anyanyelvnek egy akadémiai alosztály? Nem...” És ezek után következik az akadémiától független nyelvművelő hivatal felállításának programja:

„A tudományos akadémiáknak működési köre oly tág, hogy anyanyelvi kérdésekkel csak kevés idejük és terük lehet foglalkozni. Behaghel kimutatja, hogy két évtized alatt (1880–1900) a berlini akadémia felolvasásai között egyetlenegy német nyelvi dolgozat van.

Az anyanyelvi tanulmányok ügyét tehát el kell választani a tudományos akadémiáktól. Testükből hasítanánk, de vértelen volna ez a hasítás. Országos nyelvművelő hivatalt kellene szervezni. Ez intézménynek létét az állam biztosítaná, különben független volna, a tudomány céljait szolgálná, a tudomány emberei vezetnék. Működésének főcélja az élő nyelv tanulmánya volna. A múltból csak az érdekelné, ami hozzánk közel esik. E tanulmányok eredménye az élő nyelvnek egy nagy nyelvtana volna. De ehhez óriási gyűjtő-munka nélkül hozzá sem foghatunk. S e gyűjtéshez megfigyelőknek hálójával kellene bevonnai az egész anyanyelvi területet. Állandó, megbízható népnyelvi tudósítókát kérünk, hogy megszűnjön végre a hamis népnyelvi adatok gyártása, hogy idétlen új nyelvi alakokkal ne hozakodhassanak elő elsavanyodott szoba-tudósok.

E szép, tartalmas és nagyfontosságú eszméket kifejtve, határozott tervvel áll elő Behaghel. Ez országos nyelvművelő hivatalnak feladata volna az anyanyelvnek mai és múltbeli állapotját tudományosan megállapítani. E megállapítás már magától gyakorlati kérdéseknek alapul szolgálhatna, hiszen a nyelvhasználat egyszerű megállapítása nyelvhelyességi tételeket ad és a különböző nyelvjárási ejtések megfigyelése olyan előmunkálat, mely az egységes kiejtés és a helyesírási javítások felé vezet.

E feladatok megoldását a következő részlet-munkálatok mozdítanák elő:

1. Meg kellene alkotni a mai irodalmi köznyelv nyelvtanát.
2. Végre-valahára le kellene írni az összes nyelvjáráásokat, de hangtanukon kívül alak- és mondattanukra is nagy figyelmet fordítva.
3. Különbféle vidékeken meg kellene állapítani a műveltek nyelvének ejtését.
4. Tanulmányozni kellene a szaknyelveket (de nemcsak a szókincsüket, mert e fontos, de primitív természetű nyelvtudományi feladaton kívül vannak mások is).
5. Szótárakat kellene kiadni. Még pedig:
  - a) Teljes, nemcsak eddigi gyűjtéseken alapuló, hanem új gyűjtésű tájszótárt.
  - b) Egy történeti alapon szerkesztett »Idegen eredetű szavak tára«-t.
  - c) Nagy írók egész szókincsét felölelő külön szótárakat.
6. Nyelvi szempontból fontos szövegek kiadása.
7. Össze kellene állítani az összes anyanyelvi munkálatok jegyzékét. (Előbb csak kéziratban, később ki lehetne adni nyomtatásban.)
8. Idevágó kérdésekben útbaigazítást kellene adni az érdeklődőknek és esetről-esetről véleményyt kifejtteni fölmerülő kérdésekben.

Állandó tisztviselő-karral közeledne Behaghel szerint az anyanyelvnek művelése e szép célok felé. Íme egy kifejldött, érett nyelvtudományból sarjadzó nyelvművelő irányzat. Ismertetésével, bemutatásával szolgálatot akartunk tenni édes anyanyelvünk tudományának” (Rubinyi 1905: 79–80).

Az Országos Nyelvművelő Hivatal ügye azután – többé-kevésbé sikeres vagy sikertelen próbálkozás után – száz évvel később látszik megvalósulni.

Simonyi Zsigmond sikerei és harcai

Simonyi pályájának legtermékenyebb korszaka az egyetemi tanszékre kerülésétől (1878) indul, és a Magyar Nyelvőr szerkesztésével (1895) teljeseedik ki. A kezdő lökést mindenestre Szarvas Gábor és a Nyelvőr adta meg. Tehetsége, felkészültsége, szorgalma tette lehetővé, hogy szinte minden nyelvészeti területen maradandót alkotott. Az pedig, hogy sokáig vezető egyéniség tudott lenni a magyar nyelvtudományban, részben személyiségéből, részben az egyetemi és a tanügyi közigazgatáshoz való viszonyából, részben pedig a Magyar Nyelvőr által biztosított széles körű nyilvánosságból fakadt. Tompa József (1975) hozzáteszi:

„jó politikai-taktikai érzékkel tartotta a kapcsolatot a konzervatív tekintélyek ellen Szarvas Nyelvőret is támogató radikálisabb polgári táborral, kivált pedig a haladó pedagógusszervezetekkel; mit jelentett neki is, hogy hamarosan igen kiváló, nála alig ifjabb tudósok mint tanítványai is segítettek munkáinak elkészítésében, népszerűsítették és védtek eredményeit, s legfőljebb barátként vitakoztak vele. De még így is szinte hihetetlen nagyok Simonyi eredményei. Hiszen tudós munkásságának súlypontja ugyan a magyar történeti nyelvtanra esett (főleg a mondattan érdekelte, de nem hanyagolta el az alaktant sem): majdnem ugyanilyen gondosan foglalkozott a szókészlet történetével, azaz a szófejtéssel, a szorosan vett szótörténettel és a jelentésváltozásokkal. S mivel a történeti kutatásban őt már az újabb fejlődés is igen érdekelte, a saját korára vonatkozó leíró nyelvvizsgálat számára is akarva-akaratlan sokat adott.”

A nyelvhelyesség, melynek központi fóruma a Magyar Nyelvőr volt, közönségvonzó téma, azonban személyeskedő viták forrása is. „Erre Simonyi már Antibarbarusa után (1879), a helyesírás dolgában pedig 1891-i reformjavaslata után ugyancsak rájöhett!” – írja Tompa József (1975).

„A jelzett kérdésekben ugyanis mindenki szakértőnek tartja magát, s úgy érzi, hogy a szabályozás az ő bőrére is megy. Aztán az általános normarendszer – szerencsére és sajnos – egyszerre több elvre is támaszkodik (más-más arányban), s hogy mikor érvényesüljön közülük az egyik, mikor a másik (és melyik milyen mértékben), miképp szabályozzák a több arcú jelenségeket a legkisebb ellentmondással is a leggyakorlatibb módon: azt még a tárgyilagos szakemberek is különféleképp ítélik meg.”

Nyelvművelői attitűdjében Simonyi fokozatosan eltávolodik a Nyelvőr kezdeti elveitől és gyakorlatától: Elévült hibák és látszólagos hibák (1899), Névmások hibás használata és valami az ortológiáról (Antibarbarus álnéven, 1900), Még egy leszámolás a nyelvújítással (1902). De továbbra is gyűjtötte és közzétette a napilapok nyelvi hibáit.

Az ikes ragozással kapcsolatos véleménye azonban olaj lett a tűzre. Atyai mestere, Szarvas Gábor 1887-ben Hadüzenet az ikes ragozásnak című tanulmányában a történeti és korabeli helyzet miatt „elengedte” volna a szabályos ikes ragozást. Úgy tartotta (helyesen): „a mi még tegnap rendellenesség volt, az nem egyszer szabállyá válik s megfordítva.” Simonyi még tovább ment. Az ikes ragozás története című tanul-

mányban (Nyelvőr 1905, Nyelvészeti Füzetek 1906) részletesen feldolgozta a kérdést, s még Szarvasnál is határozottabb véleményen volt: „rázzuk le az ikes igát, beszéljünk és írjunk úgy, ahogy a magyar népnek legnagyobb része: eszek, iszok, aluszok, enne, inna, ehetek, ihatsz stb.” (Simonyi 1903: 96). Bár tett bizonyos engedményeket, de Tompa (1975) szerint nem vett figyelembe bizonyos előzményeket:

„Abban szerintünk is igaza volt, hogy az ikes igeragozást egyetemesen erőltető hagyományos: reformkori szabályozás immár megérett a megfelelő lazításra, s hogy a tanulak és a nem iskolázottak nyelvhasználatában addig csak mélyülő szakadéknak a polgári demokratikus elvek szellemében inkább a csökkentése vált időszerűvé. De a fejlődés visszapörgetésének leplezetlen szándéka s az egész kérdésnek túlzott átpolitizálása szükségképp káros következményekkel járt. Egyrészt a reformkor végére elért egész irodalmi nyelvi gazdagságot úgyis a műveltség részeként kellett elsajátítania annak, akinek a társadalmi környezetétől ez távolabb esett. Vége is az irodalomban, a műzenében stb. való jártasság szintén mindig csak fáradság árán szerzhető meg, s ez mégsem merő »iga«! Másrészt sok tanult és nem tanult magyar ember, főleg pedig nem egy költő még természetesen használta (ma is használja) a Simonyiéktől keresteknek jelzett ikes alakokat is, s ezek könnyen vádolhatták a szerzőt túlzással vagy akár fölszínesebb magyar nyelvi tudással.”

Simonyi odáig ment, hogy 1918 végén a Nyelvőrben közzétette Az úri igeragozás című írását: erőteljes, felülről jövő nyelvi beavatkozással elérkezettnek látva az időt a megszüntetésére. A Tanácsköztársaság bukása után – ideológiai alapállást tulajdonítva neki – emiatt is felelősségre vonták.

„Pedig túlzó szemlélete mögött sok helyes demokratikus törekvés működött, a kérdéskör nyelvtörténeti háttérét is pontosan ismerte Simonyi, s a torzító hangsúlyeltolódás lehetőségét csírájában már Szarvas szenvedélyesebb problémafölvetésében kell látnunk, bár ez még nem használta a vészterhes műszókat” – írja Tompa (1975).

A Magyar Nyelvőr és a Magyar Nyelv versengése

Az 1903-ban megalakult Magyar Nyelvtudományi Társaságot eleinte a Nyelvőr gárdája is támogatta. A társaság alapítására szóló felhívást szinte minden jeles nyelvész aláírta, természetesen Simonyi is. A felhívásban az szerepelt, hogy a tagoknak az évi tíz korona tagsági díj fejében illetménylapként jár a Magyar Nyelvőr. A társaság 1903. december 19-én tartotta alakuló közgyűlését. Szily Kálmán megválasztott elnök ekkor ezt mondta a társaság és a Nyelvőr kapcsolatáról: „Adja tagdíjért, csereértékül a Magyar Nyelvőrt, melynek programja sokban különbözik ugyan a mienktől, de mégis legközelebb áll hozzá. Ideiglenes intézkedés ez, mely nyomban megszűnhetik, mihelyt Társaságunknak 5–600 tagja lesz” (Balassa 1941: 58). S ez hamarosan meg is történt, valamint hozzájárult Semsey Andor 2000 korona adománya is, ezért 1905 januárjában elindulhatott a társaság önálló folyóirata. Amikor a Magyar Nyelvtudományi Társaság elindította folyóiratát, a Magyar Nyelvet, Gyulai Pál elintézte, hogy az Akadémia megvonja támogatását a Nyelvőrtől. Gyulait a Szarvas Gáborral és a Nyelvőr-mozgalommal való szembenállása vezette, amelyet súlyosbított Simonyinak az akadé-

miai állásponttal szemben a helyesírás korszerűsítésében folytatott tevékenysége. Ám a Nyelvőr akadémiai támogatás nélkül is fennmaradt – Simonyi Zsigmond kiadásában. A Nyelvőr 1905. évi, 34. évfolyamának címlapján már ez áll: „Szerkeszti és kiadja Simonyi Zsigmond”.

A Magyar Nyelvőrrel való szakításnak több oka volt. Simonyinak 1879-től voltak vitái Szilyvel és másokkal a helyesírás és a magyar nyelvtörténeti szótár kapcsán. Tompa (1976: 218) megjegyzi, hogy „az Akadémia tekintélyét féltő tudománypolitikusok [...] igyekeztek a helyesírási szakítás után csökkenteni Simonyi befolyását”. Az okok között fölvethető a Nyelvőr címéből következő „nyelvművelő szellem” és a tudománytalannak tartott kisebb népnyelvi, folklorisztikai adatközlések, ismeretterjesztő írások.

Az 1905-ös válás körüli hangulatot tükrözi a Nyelvőr némelyik „ízenete”: „Az Akadémia nyelvtudományi osztályának januári nyilvános fölolvastó ülésén lapunk ellen egy olyan durvasággal és valótlansággal spékelt fölolvastó hangzott el (maga az osztály a rákövetkezett zárt ülésben nyomban kifejezte rosszaságát), melyre tisztességes folyóiratban lehetetlen megfelelő választ adni” (1905: 111). Illetve egy későbbi számban: „K. A. Egészen távol állunk az Akadémia elnökének lemondását tárgyaló hírlapi közlésektől” (1905: 441).

A korábbi alapítású Magyar Nyelvőr és a Magyar Nyelv között versengés alakult ki. A két lap profilja hol közeledett egymáshoz, hol távolodott. A Magyar Nyelv megszűnése nélkül a Magyar Nyelvtudományi Társaság folyóirataként jelenik meg, a Magyar Nyelvőr sorsa ennél hányatottabb. A Nyelvőr az alapításától, 1872-től 1905-ig volt a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában, utána Simonyi kiadásában jelent meg. Simonyi az anyagi nehézségeket ügyesen áthidalta, s ugyanilyen okból a Tanácsköztársaság radikális művelődéspolitikájának is alárendelte. A lap 1919-ben a Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztosságának lapja lett, amiért a Tanácsköztársaság bukása után nem járt köszönet. Tompa József (1975) így idézi fel ezt a korszakot:

„Simonyi és tábora eleinte jól bírta a vetélkedést, s a két folyóirat egyaránt gazdag termést tudott hozni. A Nyelvőr mégis leginkább Simonyinak szép tanulmányaival tartotta a színvonalat; a korábbi munkatársak fiatalabbjai azonban nemegyszer éppen java írásait már az új, lassan igényesebbé váló folyóiratnak vitték. Az egyetemi tanárság persze még újra meg újra módot adott Simonyinak szerzői gárdája fölfrissítésére, s a Nyelvészeti Füzetek is váltig közölt egy-egy »új ember«-től való értékes munkát: főleg úgy 1915–16 tájáig, utóbb már csak kivételesen. Közben tudniillik az első világháború is érezhetően súlyosbította a szerkesztő-kiadó gondjait. A papír és a munkadíjak megdrágították a folyóiratot, s az előfizetők száma megcsappant a hadviselés viharában. A megváltozott viszonyok közt a Nyelvészeti Füzetek megjelenítése kivált nagy áldozattal járt. Simonyinak pedig akkor már személyes aggódnivalója is volt: fia katona lett, majd orosz hadifogolyként Szibériába került, s a család csak ingyen keveset tudott a sorsáról.”

Simonyi 1914-ben egy nagyobb mondattani rendszerezést készített, ezért akadémiai jutalmat kapott. „Persze szerény fájdalomdíj volt ez a más területekről való visszaszorításért, az Akadémiánktól kapott megbántásokért, kivált mikor már látnia kellett

folyóiratának lassú sorvadását, egykori népes gárdájának állandó csökkenését. És ne feledjük el a legsúlyosabbat, amiről neki szerencsére már nem volt tudomása: kéziratos mondattana, életműve az Akadémián végül is nyomtalanul elkallódott vagy megsemmisült!” 1905-től elindult az ún. „budapesti nyelvtörténeti iskola”, ennek ellenére Tompa (1975) szerint: „a tudománynak a társadalom szolgálatba állítását illetőleg bizonyosan haláláig sem múlta őt fölül senki. Mert a helyesírásban, nyelvművelésben, tudományos ismeretterjesztésben, iskolakönyvírásban stb. ez a különben inkább föléje növő újabb tudós kör mindvégig mögötte maradt. Sőt még a tudományos rendszeres dolgában is részben csak azért nem látszik Simonyinak ekkori igazi nagysága, mert fő művét elkészülésekor az új tudományos vezetés már nem jelentette meg.”

Simonyi és a Nyelvőr harcai a helyesírásért

Simonyi helyesírási reformjának (mely közvetlenül kapcsolódott a Magyar Nyelvőrhez) előzményeit Szemere Gyula (1974: 15–9) és Fábíán Pál (1984: 48–9, 78–9, 84–5) nyomán foglalom össze. Budenz József, Szarvas Gábor és végül az ügyet sikerre vivő Simonyi Zsigmond tevékenységét nagyra kell értékelnünk: még az Akadémiával is szembeálltak egy korszerűbb, egyszerűsített helyesírásért.

A Magyar Tudós Társaság (a későbbi Magyar Tudományos Akadémia) 1832-ben bocsátotta ki helyesírási szabályzatát. A közönség azonban nem minden akadémiái állásfoglalással értett egyet. Például: a betű- és ragpótló hiányjelek használata (a’ ház’ teteje), szóelemek találkozásokor a kétjegyű betűk kiírása (királylyal). Ezért az Akadémia 1855-től kezdődően többször is nekifutott a szabályzat korszerűsítésének. Ám sem az 1876-os új szabályzat, sem pedig az 1879-es átdolgozás nem hozott jelentős változást. Ráadásul nagy volt a bizonytalanság, mert az Akadémia helyesírási szabályzata csak a saját kiadványaira volt kötelező, de az irodalom, a sajtó, az iskolai oktatás nem ragaszkodott hozzá. „Minden lap, folyóirat, író annyit fogadott el belőle, amennyit akart” (Balassa 1941: 56). „Ez a túlzott hagyományörzés indította a Magyar Nyelvőr körét arra, hogy szembehelyezkedjen az Akadémiával” – írja Fábíán Pál (1984: 78). 1876-ban Budenz József és Szarvas Gábor Vélemény a magyar helyesírás javításáról címmel közzétették helyesírási javaslatukat. 1888-tól Szarvas a Magyar Nyelvőrben is érvényesítette az Akadémiáétól eltérő elképzeléseiket: *c*-t írtak *cz* helyett, csonkított kettőzést alkalmaztak (*királylyal* helyett a *kiráallyal*). 1902-ben azonban az Akadémia mint a Nyelvőr tulajdonosa a szerkesztőt, Simonyit kötelezte az akadémiái helyesíráshoz való visszatérésre. Simonyi helyesírási küzdelmei az Akadémiával már korábban megkezdődtek. 1891-ben a magyar helyesírásról tartott felolvasást, majd a Nyelvtudományi Bizottságban próbálta meg elképzeléseit az Akadémián keresztülvenni: *cz* helyett a *c*, a raghatáron egyszerűsített kettőzés (*tudományal*), a meghonosodó idegen szavak magyaros írása, az *a ki*, *a mi*, *a hol* stb. helyett ezek egybeírása: *aki*, *ami*, *ahol*. De az Akadémia hajthatatlan maradt.

„A sok akadémiái huzavona igen ártott a magyar helyesírás ügyének: a vitatott kérdésekben a szélesebb körű írásgyakorlat is megoszlott. A napilapok egy része az Akadémiát követte, de például a Rákosi Jenő szerkesztette nagy tekintélyű Budapesti Hírlap

(más napilapoktól is követve) a Nyelvőr körül csoportosuló tudósok reformelképzelései szerint jelent meg. A zavaros közállapotok késztették végül az Akadémiát arra, hogy a század végén újra napirendre tűzze a helyesírás problémáinak megvitatását” (Fábián 1984: 78–9).

Itt Simonyi Zsigmondé lett a főszerep.

„Simonyi Zsigmond mint a Nyelvtudományi Bizottság előadója nemcsak a bizottság tagjainak, hanem minden számottevő nyelvésznek a véleményét figyelembe véve dolgozta ki a leendő szabályzat tervezetét, beledolgozva ebbe a maga reformelképzeléseit is. [...] Javaslatát 1900-ban először egy szűkebb (öttagú) testület elé került: itt elfogadták. A Nyelvtudományi Bizottság már elvetette a *jeggyel, mésszel* típusú csonkított kettőzést, és az idegen szavak magyaros írását a javaslaténál szűkebb területre korlátozta. Az I. osztály a módosítási indítványt még ebben az enyhébb formában sem szavazta meg, és visszautasította az *a ki, a hol* stb. egybeírását is. Végül az Akadémia összes ülése 1901 elején (nagy szótöbbséggel) a *cz*-t is megtartandónak mondta ki. Így aztán A magyar helyesírás szabályainak 1901-i kiadása a négy »módosítvány« közül egyet sem kodifikált.” És ekkor lépett fel a laptulajdonos Akadémia, hogy a Nyelvőr térjen vissza a korábbi helyesíráshoz. De Simonyinak akadt egy menekülőútja. „Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter azonban – a pedagógusok kérésének helyt adva – megbízta Simonyit, hogy az iskolák számára dolgozza ki »a helyesírásnak rövid és könnyen érthető szabályzatát«. Simonyi eleget tett a megbízásnak, bedolgozva tervezetbe elutasított javaslatait. A Közoktatási Tanács jóváhagyása után az Iskolai helyesírás 1903-ban megjelent, s a miniszter elrendelte az e szerint való oktatást” (Fábián 1984: 84).

Az 1903 és 1922 közötti korszakot nevezzük azóta a magyar helyesírás történetében megosztott akadémiai és iskolai helyesírási időszaknak.

„A kettéhasadt magyar helyesírás egysége csak 1922-ben állt helyre: az Akadémia magáévá tette a Simonyitól javasolt és az iskolai oktatás révén már elterjedt reformokat; egyidejűleg pedig a vallás- és közoktatási miniszter elrendelte az új akadémiai szabályzat szerinti oktatást a magyar iskolákban” (Fábián 1984: 84–5).

Am helyesírási reformjának sikerét Simonyi Zsigmond nem érthette meg. Az utókor levonhatja a tanulságot:

„heves, gyakran személyességig menő támadások jelentek meg az új helyesírás ellen azok részéről, akik görcsösen ragaszkodtak a régihez. Ma csodálkozunk azon, hogy Simonyi javaslatát, amelyeket húsz évvel később az akadémia is magáévá tett s amelyek azóta már teljesen átmentek az életbe, ilyen szenvedélyes vitákat kelthettek” (Balassa 1941: 57).

Az Akadémia hivatalos helyesírási szabályzatai és az ettől való eltérés

1832–1844	Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai a' Magyar Tudós Társaság' különös használatára
1847–1853	Magyar helyesírás' és szóragozás' főbb szabályai
1876	A magyar helyesírás szabályai
1879–1899	A magyar helyesírás elvei és szabályai

1888–1901	Reformhelyesírás a Magyar Nyelvőrben
1901–1954	A magyar helyesírás szabályai
1902–1905	Akadémiai felszólításra a Magyar Nyelvőr visszatér az akadémiai helyesíráshoz
1903–1922	Megosztott: akadémiai és iskolai helyesírás
1905–1919	A Magyar Nyelvőr reform-, azaz iskolai helyesírással jelenik meg
1922–	Újra egységes, akadémiai helyesírás

A Nyelvőr a háborúban, Simonyi halála

A 40. életévét betöltött Magyar Nyelvőr (1912: 1–2) Rátkay László A magyar nyelv című versével indul, ezt követi Simonyi Zsigmond lírai visszaemlékezése:

„Nyelvében él a nemzet!”
 Hatalmas Istenkéz irta bele
 Szíved szívébe, törölhetlenül
 Ez örök igazsága jeligét!
 Mi haszna volna tűzhányó agyad,
 Mi haszna volna, fonséges szíved,
 Lelkednek óceán mélysége mért?
 A gondolat, az érzés némaság,
 De kincs, ha szó gyöngyébe foglalod.
 E kincsek összesége: vagyok én!
 A mennyről tépd le a csillagfüzért
 S marad az ég sötéten, koldusán!
 Kit védenél, hogyha nem engemet!?
 Hozzád ki hübb, mint én voltam s vagyok?
 Hiszen a tiszta csengés és a kard,
 A mennydörgés és villámhúru lant
 Nem ikrek úgy, mint én vagyok veled!
 Történeted az én történetem!
 A Kárpátoknak büszke bércein
 Honfoglaló Árpád ígéimen
 Mondd ki bátran: ez a föld miénk!
 Vér csurgató hét vezér ajakán
 Igéimen csendült az esküvés,
 Mely alkotmányod talpköve ma is!
 Világra szóló harcukat viván,
 Együtt száguldtam őseiddel én
 Mint csatadal, és hogyha győztenek,
 A diadalnak véres homlokán
 Ott lengedeztem kócsagtoll gyanánt!
 Hát minden bűd nem vélem sírtad el?
 Ki zokogott Mohácsnak téréin?
 Ki könnyezett a majtényi sikon?

Rodostótól nem magyar szón repült
 A nagy Rákóczi fájó sóhaja?
 Szabadságharcod félistenei
 Szavam zenéjén ittasultanak,
 „Előre” szóval tépték a babért,
 Velem susogtak végáldást reád!
 S ha mind kevés, ha mindezt feleled,
 Hát dalnokod, a halhatatlan Egy
 Petőfi lantja nem szentelt-e meg
 Örök dicsőséget hintvén reám?
 És „Szózatod” nekem is „Szózatom”.
 A nagy világon nincs számomra hely,
 Bölcsőm, sirom csak magyar ajkakon!

„Ritka és örvendetes esemény, ha egy tudományos folyóirat munkásságának négy évtizedére tekinthet vissza és friss erővel, bizalommal indulhat meg az ötödik évtized pályáján. Ezt a friss erőt és bizalmat barátaink, dolgozótársaink és olvasóink hűsége és lelkesedése önti belénk, mely biztosítja a lapjainkon folyó termékeny munka folytatását, noha nem nyilatkozik olyan zajosan és szenvedelmesen, mint a Nyelvőr első éveiben” – kezdi Az ötödik évtized című írását Simonyi Zsigmond (1912: 2).

„Megjelenik lelki szemeim előtt életemnek az az emlékezetes pillanata, melyben – most negyven esztendeje – Szarvas Gábor kezéből vettem át a Magyar Nyelvőrnek első füzetét, annak előjeléül, hogy ha majdan mesterem kezéből kihull a toll, én fogom vállamra venni a nehéz, de dicső feladatot, hogy az ő szellemében folytassam a tudományos és nemzeti vonatkozásaiban egyaránt fontos munkát. – Előttem az az est, mikor az első bajtársakkal az első évfordulót ünnepeltük a fehér asztalnál, – ismét az a verőfényes téli délután, mikor Szarvas Gábor és Budenz József vezetése alatt kivonultunk a szabadba, a Gellérthegyre, hogy a szabad ég alatt, emelkedett helyen és emelkedett hangulatban közöljük egymással örömmünket az első évtized befejeztén.”

Majd ezzel zárja köszöntőjét:

„S most, mikor még sokkal hosszabb pályára tekintünk vissza, elégtételünkre szolgál a híven teljesített munka tudata, s örömmünket nem zavarja, sőt fokozza a végig küzdött harcok emléke. De legnagyobb örömmünkre, sőt büszkeségünkre szolgál, hogy e szép évfordulón annyi jó barát sereglik a Nyelvőr körül, közreműködésével jelképezve a magyar nyelvtudománynak, e legnemzetibb tudománynak lelkesítő s egyesítő erejét. Büszkeségünket fokozzák és hálára köteleznek a külföld jelesei, kik megtisztelő közreműködésükkel elismerik, hogy a magyar tudomány művelésével szolgálatot teszünk az egész tudományos világnak. Hála illeti őket, és hála illeti ügyünknek minden barátját!” (1912: 2–3)

Az első világháború éveiben Simonyi Zsigmond gyakran mondogatta környezetében, hogy az 50. évfolyamig szeretné elvinni a lapot, hogy egy fél évszázad munkáját őrizzék a kötetek (Balassa 1941: 60). De ez nem sikerült.

„A háborút követő forradalmak lelki izgalmai és az igazságtalan zaklatások, melyektől nem kímélték meg, nagyon megviselték egészségi állapotát. Novemberben ágynak esett és néhány hétig tartó betegség után, 1919. november 22-én este 10 órakor csendesen,

szenvetés nélkül fejezte be munkás életét. Órála is elmondhatjuk azt, amit emlékbeszédében ő mondott Szarvas Gáborról, hogy a gondviselés egy órangyalt adott melléje felesége, Becher Paula személyében. Ez a finom lelkű nő egész életét annak szentelte, hogy férjétől távol tartsa az élet minden gondját és nehézségét, hogy napjainak minden óráját tudós és tanári munkájának szentelhesse. Ebben a szerető gondoskodásban osztozott anyjával leánya, Anna is. Ez a szerető családi kör tette elviselhetővé számra élete utolsó hónapjainak fájdalmait és izgalmait” (Balassa 1941: 60).

Fábián Pál magánbeszélgetésekben és egy-egy előadás során gyakran mondta: Simonyi a magyar helyesírás mártírja. Az utolsó év történetét Tompa Józsefnek Simonyi Zsigmondról szóló monográfiája kapcsán idézem föl (melynek terminológiájában némiképpen érezhető a szocializmus korszakának hangvétele). A fejezet „beszélő” címe: A fáklya végső fellobbanása:

„Simonyinak és a polgári liberalizmustól mindinkább a radikalizmus felé forduló baráti körének kedvező légkör csak az 1918-i »őszirózsás« forradalom után alakult ki [...] [K]ivált a Tanácsköztársaság hónapjaiban olyan előrelátó munkatervék jöttek létre, amilyenekre előzőleg (és utóbb 1945-ig) gondolni sem lehetett. [...] A Magyar Nyelvőr hangneme már korábban is érezhetően feudalizmusellenes volt, s többször elutasította például a nyelvészetbeli nacionalizmust; erre Szarvas Gábor nyomdoka-in haladva, Simonyi is bőven adott példát. [...] A Városi Alkalmazottak Országos Szövetségének már korábban is működő iskolai reformbizottsága, majd újabb szakszervezeti és szakmai intézmények iskolai reformterveket dolgoztak ki, s ezekben jórészt a Simonyi-iskola ismert tagjai vitték a szót; mindez természetesen a Nyelvőrt is közelről érdekelte.”

1919 tavaszán – többek között Asbóth Oszkár, Babits Mihály, Schmidt József és Simonyi Zsigmond javaslatot tettek egy új tudományos egyesülésre (Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Kutatók Szövetsége).

„Maga a Magyar Nyelvőr ekkor már a Közoktatásügyi Népbiztosság folyóirataként jelent meg, s így szerkesztőségébe nem is delegáltak olyanféle direktóriumot, amelyent a Magyar Nyelvtudományi Társaság és több más intézmény kapott.”

A Nyelvőr szerkesztőségi közleményt jelentetett meg A nyelvtudomány értékelése címmel:

„Nyelvészeink körében némi aggodalom támadt olyan hírek hallatára, mintha a társadalomnak s a termelésnek gyökeresen megváltozott rendjében a nyelvészet s a filológia mint meddő úri foglalkozás nem tudna elhelyezkedni s az elkerülhetetlen hanyatlásnak volna kitéve. Azért – a természettudósok szövetsége után – megalakult a nyelvi és irodalmi kutatók szövetsége [...] remélhetjük, hogy a hön óhajtott társadalmi nyugalom beálltával gyorsabb haladással közeledhetünk a munkatervünkben hangoztatott tudományos célok megvalósításához” (Tompa 1975).

A Magyar Nyelvőr kiadói

1872–1905	Magyar Tudományos Akadémia (alapító)
1905–1919	Simonyi Zsigmond
1919	Közoktatásügyi Népbiztosság (Tanácsköztársaság)
1920–	Balassa József

A munkaterv támogatta Simonyi nagy kéziratosságon alapuló mondatának megjelentetését, egy teljes történeti és összehasonlító tudományos nyelvtan megszületését, Gombocz és Melich nyelvtörténeti szótárát, az akadémiai Nagyszótárt, de ismeretterjesztő munkákat is: a tanártoábbképzés számára például Simonyi Helyes magyarság című munkájának újabb kiadását. Ez a munkaterv volt az alapja a Tanácsköztársaság bukása után tervbe vett, A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve sorozatnak. A Tanácsköztársaság bukása után Simonyi ellen egyetemi és akadémiai fegyelmi vizsgálat indult. Az igazolóbizottság vádpontjai ezek voltak:

- „a) Szerkesztette a Magyar Nyelvőrt, »amely a Közoktatásügyi Népbiztosság lapja lett [...] [...] s mint a Tanácsköztársaság előtt teljesen megbízható elem maga mellé nem kapott úgynevezett direktóriumot, ő maga volt egyúttal a direktórium is« [...]»
- b) A Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Kutatók Szövetségének tagja volt, és »működésében aktív részt vett. A szövetség kidolgozott egy programot, s azt a Közoktatásügyi Népbiztosság lapjában, a Magyar Nyelvőrben Simonyi közölte, ugyanő írt a szövetségről ismertetést« [...]»
- c) Pályája alatt »sokszor tanujelét adta, hogy nincs benne magyar nemzeti érzés« [...]»

Simonyi e vádakra írásban válaszolt, s a tárgyaláson szóban is védekezett. Mivel azonban ez utóbbin az egyik bizottsági tag minősíthetetlen hangon beszélt vele, s a jegyzőkönyvet utóbb meg sem mutatták neki, kézírásos nyilatkozatot küldött az elnököknek. Ez szerencsére ránk maradt. Láthatólag a hazafiatlanság vádja gyötörte legfájdalmasabban, itt beszélt ő is legőnézetesebben egész működéséről; de szerintünk meggyőzően és részletesen felelt minden vádpontra.

Mint a vádából látjuk, Simonyit még ellenségei sem tartották kommunistának, amint ő sem mondta magát annak soha. Csak a mindinkább radikális polgári ellenzék tagja volt; őszinte lelkesedéssel támogatta az 1918–19-es forradalmi átalakulást, s egyben tudományának erősítésére felhasználta a politika adta lehetőségeket. – Az I. osztály nem is javasolt nagyobb „büntetést” ellene, mint hogy az Akadémia fejezze ki rosszallását. Az I–III. osztály igazolóbizottságainak együttes ülésén azonban 1919. október 25-én idegen szakos szavazókkal már Simonyit kizáró javaslatot hoztak. Az 1919. november 24-i zárt ülésen az elnöklő Berzeviczy Albert láthatólag sokallta ezt, tehát ő csak kétharmados szavazattöbbség esetén akarta érvényesíteni a kizáró indítványokat. December 2-ától ugyan Szily Kálmán sürgetésére ismét csak egyszerű szótöbbségtől függött a kizárás, de Simonyi november 22-i halála ennek már elébe vágott... (Tompá 1975. nyomán)

Az MTA felől őt ért vádakra (amelyek az MTA-ból való kizárására irányultak), halála előtt így válaszolt Simonyi (1919: 201–3):

„A M. T. Akadémia elnökéhez intézett előterjesztés.

Nagyméltóságú Elnök úr!

Kegyeskedjék megengedni, hogy írásban átadjam azon nyilatkozataim rövid kivonatát, amelyeket az I. osztály igazoló bizottsága előtt tettem. Az én fegyelmi hatóságom, az egyetem bölcsészeti kara, engem fényesen, majdnem egyhangú szavazatával igazolt, de az I. osztály bizottsága nem igazolt, tehát az Akadémia összes ülésének fog ellenem irányuló javaslatot tenni.

Én 1872 óta jobb keze voltam Szarvas Gábornak, 42 év óta tanítom a magyar nyelvet az egyetemen, 40 év óta vagyok tagja az Akadémiának, 27 évig voltam előadója a Nyelvtudományi Bizottságnak, 24 év óta szerkesztem a Magyar Nyelvőrt, a magyar nyelvtudománnyal foglalkozó számos munkám közül nyolcat koszorújával tüntetett ki az Akadémia: mondhatom tehát, a magyar nyelvművelésnek, e leghazafiasabb tudományágnak hosszú idő óta egyik leglelkesebb s legelismertebb munkása és intézője vagyok. Mindemellett s talán éppen ezért, évtizedek óta újra meg újra személyes hajszát indítottak ellenem.

Az I. osztály bizottsága előtt leelőbb is kijelentettem, hogy egész életem hazafias munkája után nemzeti érzés és nemzeti kötelességek dolgában semmiféle kioktatásra nincs szükségem. S itt meg kell jegyezmem, hogy hazánk válságos éveiben én ép úgy szenvedtem, mint bármelyik honfitársam: a honfigond, a zaklatás és nélkülözés miatt testemben is ijesztően megfogyatkoztam, egyetlen fiam pedig a legelső harcvonalban küzdött s most négy év óta Szibéria hómezőin sínylődik.

Az egyes kérdőpontokra adott nyilatkozataimnak lényege a következő:

1. A nyelvészeti és irodalomtörténeti kutatóknak egy nagy csoportja, csupa elismert szakember, ideiglenes és alkalmi szövetséget alapított, elsősorban azért, hogy megmentsek a tudományos folyóiratokat. A kommunista kormány megsemmisítéssel fenyegette a filológiai és történeti szakirodalmat, mint amely a régi társadalom »ideológiáját«¹ ápolja. Mi azonban erélyesen megvédtük a mi szaktudományunkat, előbb ismételt izenetváltások útján, azután egy gondosan kidolgozott munkatervben, mely valósággal dacolt a népbiztossággal, mert kifogástalan nemzeti szellemben volt megszerkesztve, és — ami fontos — megvédelmezte a fölfüggesztett Akadémiának összes nyelvi és irodalmi vállalatait. (A kiadandó munkák jegyzékébe azokéit is fölvtettük, akik most hazafiatlansággal vádolnak bennünket.)
2. A Magyar Nyelvőr júliusban mint »a népbiztosság kiadása«² jelent meg. A diktatúra közbenjárásunkra megengedte öt filológiai folyóirat fönntartását, a Magyar Nyelvét, a Magyar Nyelvőrét stb. Elrendelte egy és ugyanabban a rendeletben, hogy biztosítja mind az öt folyóirat megjelenését. (A Magyar Nyelvtudományi Társulat elnöke is kifejezetten elfogadta, hogy folyóirata költségét a népbiztosság biztosítja.) Elrendelte azonban a népbiztosság egyúttal (amit mi nem kértünk) több folyóiratnak államosítását. A népbiztosság már megelőzőleg lefoglalta a Nyelvőrnek postai előfizetéseit és ennek fejében július végén kiutalt 3700 K fehér pénzt szerkesztői és tiszteletdíjra, de az ez összeget messze meghaladó nyomdai költséget mindvégig nem utalta ki. A tényállásnak tehát rosszhiszemű elferdítése volna, ha ezek után azt állítanák, hogy én a Magyar Nyelvőrt »a népbiztosságnak rendelkezésére bocsátottam«³ volna, vagy hogy én a népbiztosságot »tekintélyemmel födöztem«⁴

volna. Énnkem, miután 48 év óta dolgoztam a Nyelvőrön, fönntartása, még áldozatok árán is, erkölcsi kötelességem volt. Eltökélt szándékom volt s ma is az, hogy Szarvas Gábor emlékét ne csak az ércszobor hirdesse, hanem – aere perennius – az ő Magyar Nyelvőrének is legalább főlészázadnyi kötete.

3. Hazaffy volt egyszer írva a Magyar Nyelvőrben a hazafi helyett. Csak rosszakarat mondhatja, hogy ez az igaz hazafiság kigúnnyolása. Hazaffyak az ál-hazafiak, akik visszaélnék a haza szent nevével, akik a tudomány terén tudományos érveik gyöngességét hazafiaskodással takargatják. Ezekre illik Petőfi szava: Kinek a hon mindig ajkain van, nincsen annak, soha sincs szívében. A hazafiságnak ezt a fajtáját bélyegezte meg Szarvas Gábor utolsó hatalmas értekezésében: Hazafiaskodás a tudományban.
4. Az úri igeragozásról szóló cikkem 1918 decemberében jelent meg. Néhány demokrata szellemű szólás van benne (Petőfiéhez képest nagyon szelíd), de csak a rosszakarat mondhatja, hogy az úri osztály ellen izgat. Nem az úri osztályt, hanem az iskolát hibáztatja, azért a furcsaságért, hogy más igeragozásra tanítja a művelteket, mint amellyel az egész magyar nép él.
5. »Csatlakoztam a választójogi ligához.« – Ó igen, tizenkét évvel ezelőtt, nem sejtve, hogy ezt valaha szememre vethetik.
6. »Egy utcai beszélgetésben (állítólag) magasztaltam a kommunista kormányt.« A besúgó vagy forrása rosszakaratból vagy meg nem értésből elferdítette a beszélgetés tartalmát. Mert ha azt mondtam, hogy minket is terhel hiba, minket, a régi társadalmat, és hogy a tőke is kíméletlenül visszaélt hatalmával, az még nem magasztalása a kommunizmusnak, melyet nálamnál jobban alig utált valaki. Különben egész életemben nem politizáltam, s politikai mozgalomban egyetlen egyszer vettem részt: Tisza István megválasztása érdekében, mikor kormánya veszélyben forgott s mikor épen az az egén akart eltántorítani, aki most – talán akaratlanul – elferdítette szavaimat.

Budapest, 1919 nov. 1. Simonyi Zsigmond”

A Nyelvőrök utóéletéből

Részlet Panek Zoltán írásából (1985: 233–4):

Én valahogyan jobban kedvelem a régimódi, mondjam így: hangulatos városi könyvtárat. Fogalmam sincs, hogyan kerülhetett ide ez a folyóirat, a Magyar Nyelvőr, egyetlen példányban, az 1912-es évfolyamból. A nem is olyan távoli Noirmoutier-ből netán? Csupán annyi van ráírva, elmosódott tintával, hogy egy volt fogoly ajándéka. Ebben a füzetben találtam, a 288. oldalon az alábbi apróságot. Ide másolom:

Nyelvi halállok:

A szabónak elszakad az élete fonala.

A kertész a paradicsomba jut.

A portásnak megnyílik a mennyország kapuja.

Az órásnak üt az utolsó órája.
 A kalauz eléri az utolsó állomást.
 A fogorvos itthagya a fogát.
 A színész letűnik az élet színpadáról.
 A muzsikusknak elszakad az élete húrja.
 Az ügyvéd megkapja az apellálhatatlan végzést.
 Az anyós az örök hallgatás honába költözik.
 A boldogtalan megboldogul.
 A szerelmes utolsó sóhajt.
 A vegetariánus a fűbe harap.
 A teherhordónak könnyű lesz a föld.
 A darwinista megtér őseihez.
 Az író kezéből kihull a toll.

A közhely és a mindig változni akaró ingerlődő kép akaratlan, de kényszerű összefüggése; egymásba ragadva, szétválaszthatatlanul menetelnek majd a következő évszázadokban is. Vannak végleges megoldások. Mondhat, ki mit akar.

Ezek szerint a nyelv akkor fog meghalni, ha végleg kilóg a nyelve. A nyelvük. A nyelvünk. Ki kié. És nem következik el sem a metanyelv metamorfózisa, sem a matematikai nyelv lehetetlen uralma a nyelvek sokféleségén, ami azért szép, mármint a nyelvek végtelen zenéje, mert csak egyet is elvenni belőle, oda a világ. Legalábbis az idáig nagy nehezen megőrzött. Ezért egy nő anyaszült meztelenül is még mindig az anyanyelve teljes tollazatában pompázik.

A lélek csak a nyelven túl vetköztethető igazán.

A kegyetlen megmaradáshoz humorban kell fürödni, az éltető nedvekben lubicolni, nem számartejben elfeküdni. Számartej amúgy is elég a fejekben. Kotyogása kihallatszik; ettől kotyog némely nagyokos – és szépek a buta dámák.

Különösen Tandori Dezső szerint (aki pedig a pünkösdi tüzesnyelv előhívó-mestere): „Mivel hallgatunk is, ha nem a nyelvvel?”

Szakirodalom

- Balassa József 1941. *A Magyar Nyelvőr története. 1872–1940.* Országos Néptanulmányi Egyesület, Budapest.
- Bánóczy József 1919. Emlékeimről. *Magyar Nyelvőr* 192–3.
- Fábián Pál 1984. *Nyelvművelésünk évszázadai.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- Nagy J. Béla 1968. Simonyi Zsigmond nyelvművelő munkássága. In: *Egy emberöltő nyelvünk védelmében.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 56–81.
- Panek Zoltán 1985. *Kihagyott szívdobbanás.* Kriterion Kiadó, Bukarest.
- Rubinyi Mózes 1905. Országos nyelvművelő hivatal. *Magyar Nyelvőr* 75–80.
- Rubinyi Mózes 1949. *Simonyi Zsigmond helye a magyar nyelvtudomány történetében.* Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből. Az 1. osztály rendeletéből. (AkNyÉrt.) XXVI/10: 1–10.
- Simonyi Zsigmond 1903. *Helyes magyarság. A magyaros stílus kézikönyve.* (Számos további, javított kiadásban is.) Singer és Wolfner kiadása, Budapest.
- Szathmári István 2015. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság története (1904–2005).* Magyar Nyelvtudományi Társaság, Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- Szemere Gyula 1974. *Az akadémiai helyesírás története (1832–1954)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tompa József 1970. Simonyi Zsigmond és a magyar nyelvtanítás. In: Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a magyar és finnugor nyelvtudomány történetéből (1850–1920)*. Tankönyvkiadó, Budapest. 147–55.
- Tompa József 1975. *Simonyi Zsigmond (A múlt magyar tudósai)*. Akadémiai Kiadó, Budapest. [https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-mult-magyar-tudosai-1/simonyi-\(zsigmond-5D99/](https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-mult-magyar-tudosai-1/simonyi-(zsigmond-5D99/) Letöltés: 2022. ápr. 21.
- Tompa József 1976. A Magyar Nyelvőr első száz éve és nyelvművelésünk ügye. In: *Anyanyelvi olvasókönyv*. Gondolat Kiadó, Budapest, 196–222.

Balázs Géza

egyetemi tanár

ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Partiumi Keresztény Egyetem Nyelv-

és Irodalomtudományi Tanszék

Színház- és Filmművészeti Egyetem

E-mail: balazs.geza@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3440-2959>

Abstract

BALÁZS, GÉZA

THE HISTORY OF MAGYAR NYELVŐR (PART 2) SIMONYI ZSIGMOND'S NYELVŐR (1895–1919)

The second period of the journal *Magyar Nyelvőr* (1895–1919), edited by Zsigmond Simonyi, was the first heyday of *Nyelvőr*, the most important intellectual centre of Hungarian linguistics. There was a balance between modern scientific direction and educational dissemination attitude; it played a major role in the foundation of modern dialect collection (with a phonograph); in the promotion of the institutionalization of language education; took a pioneering role in the foundation of today's modern Hungarian spelling. With the beginning of the journal *Magyar Nyelv* (1905), however, a scientific and partly ideological competition has developed in the linguistic society.

Keywords: Zsigmond Simonyi, Office of National Language Education, Linguistic Booklets, academic and school spelling, Tanácsköztársaság (Republic)